

Stiernhööksgymnasiet
Masvägen 5
795 80 Rättvik

2010-10-01
1 (8)
Dnr 40-2010:270

Rättvik kommun
Bildningsförvaltningen
795 80 Rättvik

Kvalitetsgranskning av Stiernhööksgymnasiet i Rättviks kommun

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har granskat hur elevers möjligheter att nå målen påverkas av arbetsmetoder inom ramen för självstudier/eget arbete.

Områden som bör förbättras:

- Då tid för projektarbete läggs ut behöver skolan säkerställa att eleverna får tillräckligt med handledningstid för att i enlighet med kursplanen kunna genomföra Projektarbete 100 poäng.
- Skolan bör förbättra sitt arbete med självstudier så att eleverna ges möjlighet att nå kursplanens mål att uppnå utan att detta blir lärarberoende.
- Skolan bör tydliggöra att kursplanernas mål att sträva mot anger inriktningen på skolans arbete med självstudier.
- Skolan bör stärka elevernas inflytande över innehållet i självstudierna.

Rektor och huvudmannen har ansvar för att Stiernhööksgymnasiet brister och förbättringsområden åtgärdas. Redovisning ska lämnas till Skolinspektionen senast tre månader från den dag beslutet meddelas. Skolinspektionen kommer då att följa upp beslutet.

Skolinspektionens granskning av Självstudier/tidsanvändning i gymnasieskolan i Stiernhööksgymnasiet i Rättviks kommun

Bakgrund

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av Självstudier/tidsanvändning i gymnasieskolan under perioden 15 mars 2010 till den 31 oktober 2010. Granskningen av Stiernhööksgymnasiet i Rättviks kommun ingår i detta projekt. Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens kvalitetsgranskningsrapport Självstudier/tidsanvändning i gymnasieskolan.

Övergripande information om och projektplan för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning>).

Syftet med kvalitetsgranskningsprojektet är att granska hur elevernas möjligheter att nå målen påverkas av arbetsmetoder inom ramen för självstudier/eget arbete. För att leva upp till styrdokumentens krav på individanpassning går skolorna olika vägar. Inom den regelbundna tillsynen har Skolinspektionen fått intrycket att ett vanligt sätt är att öka andelen självstudier/eget arbete. Arbetssättet ställer stora krav på elevers förmåga att planera och genomföra studier med begränsad lärarhandledning. Hur skolor arbetar med självstudier/eget arbete ter sig mot denna bakgrund som ett viktigt granskningsområde. Vid avslutat projekt ska de granskade skolornas förhållningssätt gällande självstudier/eget arbete ha synliggjorts och bedömts mot de krav som ställs i författningarna men också med stöd av forskningsresultat och beprövad erfarenhet. Detta förväntas bidra till att dessa skolor fortsättningsvis arbetar med självstudier/eget arbete med en hög måluppfyllelse och inom ramen för definitionen av undervisningstid. Projektets resultat kommer även att spridas till skolor och huvudmän som inte deltagit i studien och förväntas där ge samma effekt som i de granskade skolorna.

Granskningen tar sin utgångspunkt i följande frågeställningar:

- Ger skolans sätt att anordna självstudier eleverna möjlighet att nå målen?
- Ger självstudierna utrymme för att anpassa undervisningen efter elevernas individuella förutsättningar och behov?
- Upplever eleverna att de får det stöd och den stimulans de behöver?

Motivering till beslutet

Ger skolans sätt att anordna självstudier eleverna möjlighet att nå målen?

Skolinspektionens regelbundna tillsyn har visat att det blivit allt vanligare att organisera undervisningen i form av självstudier. Denna undervisningsform är vanligare i vissa skolor än i andra. Mycket tyder vidare på att begreppet undervisningstid är föremål för en relativt fri tolkning. Det kan också konstateras att självstudier/eget arbete organiseras på olika sätt. Det nationella målet att elever i gymnasieskolan ska nå minst godkänt betyg i samtliga kurser som ingår i deras studieplan är långt ifrån uppnått i svensk gymnasieskola. Arbetsformer och arbetssätt påverkar måluppfyllelsen i hög grad. Undervisningsmetoden självstudier kräver god planering och förberedelse av både lärare och elever. Forskningen visar att elever från studievana hem hanterar de uttalade krav som ställs i självstudier/eget arbete, medan elever från mindre studievana hem i större utsträckning är beroende av interaktion med läraren.

Under denna rubrik behandlas följande punkter:

- Beskrivning av skolans kunskapsresultat.
- Erbjuds den garanterade undervisningstiden
- I vilken utsträckning använder skolan självstudier

- Hur är självstudierna upplagda
- Hur förbereds eleverna för att klara självstudier
- Bidrar självstudier till att elever avbryter utbildningen
- Hur arbetar skolan med mål att sträva mot i arbetsformen självstudier

Stiernhööksgymnasiet är en kommunal gymnasieskola i Rättviks kommun. Skolan erbjuder totalt 16 nationella och specialutformade program. Stiernhööksgymnasiet erbjuder samtliga tre program som ingår i detta kvalitetsgranskningsprojekt: naturvetenskapsprogrammet (NV), samhällsvetenskapsprogrammet (SP) samt teknikprogrammet (TE). På NV- samt SP-programmen har elever dessutom möjlighet att välja mellan olika inriktningar.

Skolinspektionen utgår ifrån nationell statistik för år 2009 för att mäta skolans måloppfyllelse och resultat. Enligt nationell statistik från läsåret 2008/2009 visar Stiernhööksgymnasiet högre resultat än genomsnittet i riket avseende den genomsnittliga betygspoängen för samtliga tre program som ingår i granskningen. När det gäller andel behöriga elever till högskolan visar Stiernhööksgymnasiet på skolövergripande nivå också ett högre resultat än genomsnittet i riket. Statistik gällande elever som fullgör sin utbildning inom fyra år samt slutbetyg i kärnämnen samt Projektarbete 100 poäng saknas på programnivå. Skolledningen anger att resultaten även på dessa punkter är goda. Enligt skolans statistik finns ett fåtal elever som hoppar av studierna i årskurs 2 eller 3 på de tre granskade programmen och ingenting pekar på att undervisningsformen självstudier är orsak till avhoppet.

Enligt underlag från skolan avseende lägsta intagningspoäng för åren 2004 till 2006 finns det tydliga skillnader mellan programmen. Den lägsta intagningspoängen för NV-programmet varierar mellan 230 (år 2004) och 185 poäng (år 2005). Den lägsta intagningspoängen för SP-programmet varierar mellan 185 (år 2004) och 165 poäng (år 2006). Den lägsta intagningspoängen för TE-programmet varierar mellan 80 (år 2005) och 195 poäng (år 2004).

Skolledningen anger att självstudier inte används som en generell metod med undantag av Projektarbete 100 poäng och även vid tillfällig sjukdom då vikariefrågan inte går att lösa. I intervju med elever framkommer en varierad bild. Flertalet elever uppfattar Projektarbete 100 poäng samt olika inlämningsuppgifter och grupparbeten som självstudier. Vid enstaka tillfällen anger elever att de får lektionsfria pass där de förväntas "jobba hemma". Inom ramen för Specialidrott A och B förekommer självstudier i form av egen träning som skolan anordnar i samarbete med olika idrottsklubbar på ett ordnat sätt. Vid enstaka fall erbjuder skolan självstudier via distansundervisning som exempelvis med kursen Folkhälsokunskap.

I intervju med skolledning och lärare framkommer dock att utifrån en bred definition av begreppet förekommer självstudier i de flesta kurser och som "en naturlig del av skolans vardag". Den breda definitionen tar som utgångspunkt de skrivningar som

återfinns i de nationella styrdokumenten för gymnasieskolan. Bland dessa finns följande:

- anpassning av undervisningen efter elevers behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.
- utveckling av elevernas förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra.
- lärarnas samverkansstrategier så att undervisningen ger eleverna möjlighet att få överblick över större kunskapsfält och se sammanhang.
- vikten av "infärgning" av ämnen i enlighet med programmålen för de nationella programmen.

Skolledningen understryker dock att självstudier sker i sådana fall under lärarens fysiska närvaro och överinseende.

Självstudier förekommer i samband med Projektarbete 100 poäng. Enligt Stiernhööks gymnasiets timplan för elever i årskurs 3 inkluderas mellan 86 och 94 timmar för Projektarbete för de tre granskade programmen. Av dokumentation som Skolinspektionen har tagit del av saknar Projektarbete en schemaposition för NV- och TE-programmet. På SP-programmet finns tid schemalagd. Dock framkommer i intervju med elever i årskurs 3 på SP-programmet att tiden sällan används och att "ingen lärare prickar av" närvaron. Vidare i intervju med elever i årskurs 3 på samtliga tre granskade program framkommer en varierad bild av tiden som elever uppskattar sig ha haft med sin handledare. Spannet ligger mellan en timme till ca 25 timmar under ett läsår. I kursplanen för Projektarbete 100 poäng anges att en sakkunnig lärare följer, diskuterar och bedömer arbetet i dess olika faser. Målen med projektarbetet är bland annat att eleven ska kunna föra loggbok över arbetets gång och fortlöpande redovisa processen, kunna diskutera arbetets utveckling med handledaren och kunna åstadkomma en slutprodukt som innebär en självständig lösning av den valda uppgiften eller det valda problemet. Skolinspektionen bedömer att skolan behöver säkerställa att eleverna erbjuds tillräckligt med handledning för att med god kvalitet kunna genomföra Projektarbete 100 poäng.

Självstudier förekommer även i andra sammanhang exempelvis ämnesövergripande projekt, uppsatsskrivningar, inlämningsuppgifter samt fördjupningsarbeten. I intervjuer med elever och lärare samt dokumentation som Skolinspektionen tagit del av framkommer att flera lärare engagerar sig i arbetet med ämnesövergripande projekt. Dessa kurser täcker både naturorienterande och samhällsvetenskapliga ämnen samt även ämnen som CAD-teknik, Idrott och Hälsa och dataprogrammering. Vidare framkommer i intervjuer med elever och lärare att det finns en progression av självstudier i ämnen där fortsättningskurser på B- och C nivå innehåller mer självstudier än A-nivå. I övrigt anger elever i årskurs 3 att det blir större tyngd på självstudier i årskurs 3 än under de två första åren.

Skolan tar emot elever från flera grundskolor både inom och utanför kommunen. Utifrån intervjuer med elever, lärare och skolledning varierar det i vilken utsträckning elever är förberedda för att arbeta med självstudier. I intervjuer med några lärare poängteras att variationen kan vara beroende av elevernas "mogenhet och motivation". Vidare anger vissa lärare att elever som kommer från studievana hem klarar sig bra oberoende i vilken grundskola de har gått i när det gäller arbetsformen självstudier. På skolövergripande nivå förbereds elever på Stiernhööksgymnasiet genom en årligen förekommande föreläsning om studieteknik. I samtliga intervjuer anges att denna föreläsning är av hög kvalitet och uppskattad. I övrigt förbereds eleverna för självstudier genom inslag av studieteknik, vetenskapligt tänkande, lästeknik och källkritik i vissa ämnen som engelska, historia, naturkunskap, samhällskunskap och svenska. Förberedelsen sker löpande under samtliga tre år och som en del av den lärarledda undervisningen. Skolinspektionens bedömning är att skolan i hög utsträckning förbereder elever för arbetsformen självstudier.

I skolans kvalitetsredovisning anger skolledningen att skolan arbetar med läroplanens mål att sträva mot genom att lägga stor vikt på "kontinuerliga utvecklingssamtal" mellan elever och elevernas mentorer. I intervju med elever och lärare samt av dokumentation som Skolinspektionen har tagit del av framkommer att arbetet med kursplanens mål att uppnå i samband med moment eller arbetsområden där självstudier bedrivs varierar mellan olika lärare. Det finns exempel på lärare som arbetar aktivt med att presentera kursplanens mål att uppnå samt betygskriterier och diskuterar dessa med elever regelbundet i de sammanhang där självstudier förekommer. Det finns också exempel på lärare som inte ger tydliga hänvisningar till kursplanens mål att uppnå i samband med uppgifter med inslag av självstudier. Inte heller delar de ut betygskriterier för kursen i början av läsåret utan att förankra eller konkretisera dessa för eleverna. Skolinspektionens bedömning är att skolan bör förbättra sitt arbete med självstudier så att eleverna ges möjlighet att nå kursplanens mål att uppnå utan att detta blir lärarberoende. Vidare framkommer i intervju med elever och lärare samt av dokumentation som Skolinspektionen tagit del av att kursplanernas mål att sträva mot inte självklart utgör underlag för planering av undervisningen eller som utgångspunkt för pedagogiska diskussioner angående självstudier. Enligt Skolinspektionen bör skolan tydliggöra att kursplanernas mål att sträva mot anger inriktningen på skolans arbete med självstudier.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att då tid för projektarbete läggs ut behöver skolan säkerställa att eleverna får tillräckligt med handledningstid för att i enlighet med kursplanen kunna genomföra Projektarbete 100 poäng. Vidare bedömer Skolinspektionen att skolan bör förbättra sitt arbete med självstudier så att eleverna ges möjlighet att nå kursplanens mål att uppnå och utan att detta blir lärarberoende. Skolinspektionen bedömer att Stiernhööksgymnasiet i hög utsträckning förbereder elever för arbetsformen självstudier. Skolinspektionen bedömer också att skolan bör tydliggöra att kursplanernas mål att sträva mot anger inriktningen på skolans arbete med självstudier.

Ger självstudierna utrymme för att anpassa undervisningen efter elevernas individuella förutsättningar och behov?

Individanpassning av undervisningen till varje elevs förutsättningar är en bärande tanke i styrdokumentet för gymnasieskolan. Vikten av elevernas möjligheter att utöva inflytande över undervisningen och ta ansvar för studieresultaten betonas i läroplanen. För att leva upp till dessa krav går skolorna olika vägar. Skolinspektionens regelbundna tillsyn har visat att ett vanligt sätt är att öka andelen självstudier/leget arbete. Innebär detta i realiteten att undervisningen individanpassas? Har eleverna inflytande över självstudierna? Studier visar i motsats till detta att elevers uppfattning av att behärska skolans tidsplanering är låg.

Under denna rubrik behandlas följande bedömningspunkter:

- Hur stor är elevernas tillgänglighet till lärare
- Har eleverna inflytande över arbetet med självstudier
- Har skolan en pedagogisk idé med självstudier
- Bedrivs självstudierna individuellt eller i grupp

Skolinspektionens samlade bild är att lärarna på Stiernhööksgymnasiet överlag är tillgängliga när självstudier förekommer. I enstaka fall skickas elever hem eller lämnas åt sina egna öden att klara av självstudier. I intervju med elever framkommer att lärare "brukar gå runt" för att ge handledning under de pass där självstudier förekommer. Vidare anger elever i SP-programmet att vissa lärare är tillgängliga även efter lektionspass i ett särskilt gemensamt arbetsrum där lärare kan nås. Det finns även goda organisatoriska förutsättningar med hög datortillgänglighet och bibliotek i skolan som underlättar självstudier.

Avseende elevernas inflytande över arbetet med självstudier framkommer i intervjuer med elever att de framför allt kan påverka redovisningsformer, arbetssätt och tidsåtgången medan det är mer ovanligt att de har inflytande över innehållet i självstudier och att detta är lärarberoende. Vidare i intervjuer med elever samt av dokumentation som Skolinspektionen har tagit del av sker inflytandet främst genom att eleverna erbjuds ett "smörgåsbord" där de kan välja innehåll. Skolinspektionens bedömning är att elevernas inflytande över undervisningens innehåll behöver stärkas. Ett sätt att angripa detta är att öka elevernas kännedom och kunskap om de mål som styr utbildningen. Kunskapen om målen är en förutsättning för att eleverna ska kunna ha reellt inflytande över innehållet i självstudierna.

Stiernhööksgymnasiet har ingen uttalad pedagogisk idé när det gäller elevernas självstudier. I intervju med elever och lärare framkommer att självstudier förekommer både individuellt och i grupp i lika stor utsträckning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att självstudierna i viss utsträckning ger utrymme för att anpassa undervisningen efter elevernas individuella förutsättningar och behov. Dock bör skolan stärka elevernas möjligheter till inflytande över innehållet i självstudierna

Upplever eleverna att de får det stöd och den stimulans de behöver?

Avsikten med självstudier är att utveckla elevernas förmåga till analys och vetenskapligt tänkande. Detta ska ge eleverna stimulans och möjligheter att utvecklas efter sina förutsättningar. Upplever eleverna detta och får de stöd och hjälp i arbetet med självstudierna?

Under denna rubrik behandlas följande bedömningspunkter:

- Vilket stöd erbjuder skolan de elever som har svårigheter med självstudier
- Upplever eleverna att självstudierna är lärarledda
- Känner eleverna sig stimulerade av självstudier

I intervjuer med elever framkommer en samstämmig bild av att lärarna på Stiernhööksgymnasiet "ställer upp" för eleverna när stödbehov uppstår samt i de sammanhang där självstudier förekommer. Eleverna uppger också att det är lätt att nå lärarna – både under och utanför lektionstid – och att det underlättar deras möjligheter att få stöd. Vidare anger elever att självstudierna överlag är lärarledda. En samstämmighet råder också när elever berättar att självstudierna är stimulerande. Eleverna uppger att självstudier bidrar till en god variation i undervisningsformer och att arbetsformen förbereder dem för högskolestudier. Vidare anger elever att variation mellan enskilt arbete och grupparbete i sig är stimulerande.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att elever på Stiernhööksgymnasiet upplever att de får det stöd och den stimulans de behöver i sina självstudier.

Uppföljning

Vid redovisning till Skolinspektionen i samband med uppföljningen, ange vilka åtgärder som vidtagits och vilka åtgärder som eventuellt planeras. Ange även tidplan för planerade åtgärder och ansvarig för genomförandet. Redogörelsen kan sändas per e-post. Ange Skolinspektionens diarienummer (Dnr 40-2010:270) vid kommunikation med myndigheten angående granskningen.

I ärendets slutliga handläggning har undervisningsråden Birgitta Olsson och Barbro Nässén deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Ann-Christin Hartman
Enhetschef

Partow Khademi
Utredare/Föredragande

2010-10-01
8 (8)
Dnr 40-2010:270

Bilaga

Skolinspektionens granskning av Självstudier/tidsanvändning i gymnasieskolan

Skolinspektionens granskning av Självstudier/tidsanvändning i gymnasieskolan

De bedömningar som Skolinspektionen gör inom ramen för granskningen grundar sig på de författningar som reglerar gymnasieskolan.

I 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna finns en bärande tanke om individanpassning och elevernas möjligheter att utöva inflytande över undervisningen. Där finns också mål att sträva mot när det gäller elevernas förmåga att överblicka större kunskapsfält och utveckla en analytisk förmåga och ett alltmer vetenskapligt sätt att arbeta och tänka.

I gymnasieförordningen regleras den garanterade undervisningstiden och begreppet undervisningstid definieras som "tid för arbete som planerats av lärare och elever tillsammans och som eleverna genomför under en lärares ledning". I samma förordning anges också att elevernas skolarbete skall förläggas måndag–fredag och skall vara så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt (detta gäller dock inte fristående skolor).

Dessutom grundar sig granskningen på forskningsresultat och beprövad erfarenhet inom området. I en forskningsöversikt om individualisering i undervisningen konstateras att den individualisering som framför allt är framträdande i skolan är ansvarsindividualisering i form av självstudier. Trots att styrdokumentet specificerar att det är viktigt att ta fasta på att elever lär på olika sätt beskriver forskningen att skolans undervisningsstrategier snarare har krympt än vidgats under årens lopp. Dessutom framgår det att en hög andel individuellt arbete får till följd att eleverna blir mindre engagerade i skolarbetet och att det också finns ett samband mellan en ökad andel eget arbete och sämre studieresultat. Annan forskning lyfter fram betydelsen av en aktiv och pådrivande lärare som förmår att utforma undervisningen så att den fungerar för olika elever och därmed har en positiv inverkan på resultaten.

I en kunskapsöversikt av undervisningen i naturorienterade ämnen i den svenska grundskolan visar Skolverket att eget undersökande inte gynnar elevers lärande och förståelse av naturvetenskap. Kunskapsöversikten beskriver i stället att lärarstöd är viktigt, och att undervisning där elever förväntas upptäcka saker själva är ineffektiv. Skolverket menar att detta resultat stämmer väl överens med den internationella forskningen på området. I den nyligen publicerade rapporten *"TIMS Advanced"* framgår det att svenska elever på gymnasiet kraftigt försämrat sina resultat i matematik och fysik. Skolverket lyfter det faktum att svenska elever ägnar relativt mycket tid åt individuellt arbete på lektionerna som en möjlig bidragande orsak.

I Skolverkets rapport *"Självkänslan och skolans vardag"* berörs ämnet tidsanvändning och dess koppling till elevers arbetssituation och självstudier. Elevernas svar på en enkätstudie som redovisas i rapporten tyder på att eleverna inte klarar av att planera i tillräcklig utsträckning. Det är även tydligt från studien att skolmotivationen ökar med ökande behärskning av tidsplanering.